

УДК 1.141.130:2.18.304

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v052.2024.14>**Н. С. Куліш**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7044-6767>.*кандидатка філософських наук,
доцентка кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук
та фізичного виховання**Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
запрошена учена Університет Манітоби, Вінніпег, Канада*

СВІТОГЛЯДНІ ДОМІНАНТИ УКРАЇНЦІВ У КОНЦЕПЦІЯХ ФІЛОСОФІВ ДІАСПОРИ: ІСТОРИЧНА ТЯГЛІСТЬ І СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ

Постановка проблеми. Політичні та соціальні катаклізми на українських землях у XX столітті спровокували еміграцію значної частини українських інтелектуалів у країни глобального світу. Ці обставини мали руйнівний вплив на науковий потенціал українства, спричиняючи втрату багатьох цінних кадрів, культурних зв'язків. Однак еміграція також відкрила нові можливості для українських інтелектуалів, дозволивши їм працювати поза межами ідеологічних обмежень і догм, що панували в СРСР. Це створило простір для неупереджених і глибоких досліджень, формування унікальних філософських підходів до осмислення національної самосвідомості, культури та духовних цінностей українців. Аналіз їх ідей дозволяє виявити ключові смислові акценти українського світогляду, що зберігалися та трансформувалися впродовж історії. Вони також відіграли важливу роль у формуванні загального інтелектуального дискурсу української нації, сприяючи її самоусвідомленню. Сучасна глобалізація та виклики, пов'язані з міграційними процесами, роблять вивчення цих концепцій ще більш важливими. Вони допомагають осмислити механізми адаптації українців до нових умов, культурних середовищ. Вивчення світоглядних домінант українців у працях діаспорних філософів сприяє розширенню дискурсу щодо національної свідомості, допомагає краще зрозуміти історичний досвід української спільноти та його вплив на сучасні світоглядні процеси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження світоглядних домінант українців представлене у працях багатьох науковців минулого та сьогодення, як в Україні так і за її межами. З-поміж найвідоміших авторів, які вивчали цю проблематику варто виокремити Д. Чижевського, І. Лисяка-Рудницького, І. Мірчука, М. Шлемкевича, С. Ярмуса, В. Шаяна, Ю. Литвиненка, Р. Паклена, М. Шкандрія, В. Зінька, Є. Головаху, О. Шокала, О. Горкушу, І. Козловського, Г. Лозко, Л. Филипович, Ю. Руденка, І. Федорченко та ін.

Мета статті. Проаналізувати світоглядні домінантні українців у концепціях філософів укра-

їнської діаспори, визначити їхні ключові ідейні засади та вплив на формування національної ідентичності. Дослідження спрямоване на виявлення специфіки філософських підходів діаспорних мислителів до осмислення українського світогляду, а також на оцінку їхньої ролі у збереженні культурної та духовної спадщини українського народу в умовах еміграції.

Виклад основного матеріалу. Значний внесок у дослідження національного світогляду українців належить Івану Мірчуку (1891–1961) – діаспорному філософу, історичному культурі, очільнику та організатору українського наукового життя у Німеччині. Його наукова діяльність значною мірою зосереджувалась на аналізі культурних, історичних та філософських аспектів української ідентичності, що дозволило виявити глибинні структури національного світогляду. Розглядаючи світоглядні домінантні українців, він акцентує увагу на тому, що український народ «виразно селянський» [2, с. 389]. Він споріднений з землею на якій працює тисячі літ і в цьому органічному зв'язку бачить свою найсильнішу зброю, за допомогою якої йому вдалося вижити, на призначеному йому просторі, незважаючи на постійні ворожі навали. Сила землі вкорінена у сутності українців, уможливила їх активну експансивну політику – заселення Далекого Сходу та Південного Сибіру Росії, прерій Канади, територій США [2, с. 389]. На тлі модерної сутності людини, яка відійшла занадто далеко від природи, І. Мірчук пророкує особливу місію українців «І тут виринає перед українським народом роль світового масштабу, а саме повернення цієї світової гармонії, згоди між одиницею та її оточенням, як підстави дальшого розвитку культури» [2, с. 392–393].

Філософ звертає увагу на домінування індивідуалістичного начала у світогляді українців, акцентуючи увагу на належності українства до західної світоглядної орієнтації. Водночас риси індивідуалізму українців досить специфічні. Українець відкидає усі форми співжиття, передумовою яких є суворі дисципліна й повне під-

порядкування волі вищого, забуваючи зовсім, що така позиція має згубний вплив для спільноти та й самого українця. «В нашій історії маємо, на жаль, аж надто багато прикладів того, як вибухалий індивідуалізм у великій мірі придушував витворення традиції, як державотворчого чинника і тим самим перетворював історичне існування цілої нації в гру нескордированих, відосередкових сил, що через брак поважніших змагань до скупчення мусіли стати катастрофою для цієї людської спільноти» [2, с. 397].

На думку Мірчука, в основі українського світогляду домінує ідеалістична риса. «Ідеалістичне наставлення українців проявляється головню в тому, що всіма їхніми думками й вчинками керують не загальні категорії розуму, а в першу чергу суб'єктивні чинники, що своє джерело мають у почуванні та волі» [2, с. 394]. Тому не об'єктивна правда, а правда з домішками фантазії, «правда» в українців така, якою ми хочемо її мати, творить підставу наших рішень та вчинків» [2, с. 394].

Одним з ключових елементів українського світогляду є домінування чуттєвих крайнощів, він зазначає, що українці здібні до безмежного захоплення, одушевлення, однак після першої ж невдачі впадають у зневіру, стан повного розчарування, цілковитої втрати інтересу до подальшої праці. Ця риса властива і для почуття любові, яке «... обертається з якоїсь маловажної причини в свою протилежність, у розумово незбагненну, але чуттєво зрозумілу ненависть» [2, с. 398].

Критично філософ оцінює волю українців, зауважуючи: «Кермована почуттям, а не розсудком, воля не виявляє твердості, витривалості, плановості, а підлягає хитанням мінливих почувань, які в короткому часі попадають з одної екстремі в другу. В результаті бачимо побіч періодів напруженої майже надлюдської активності й захоплення, часи повної пасивності й неоправданої нічим розпуки» [2, с. 401].

Перевага почуттів і панівна роль любові, на думку І. Мірчука, є підставою для глибокої релігійності українців. «Універсальність, пошана перед кожним глибоко відчутим релігійним пафосом, терпимість супроти прихильників іншої віри, зацікавлення не формою, а в першу чергу змістом церковної догми – ось характерні риси українського духа на релігійному полі» [2, с. 403–404].

Отже, Іван Мірчук розглядав світогляд українців, як унікальне поєднання начал, де провідну роль відіграють етичні цінності, індивідуалізм, релігійність, зв'язок з природою.

Оригінальні дослідження національної філософії, світоглядних домінант, психології та ментальності українців належать Миколі Шлемкевичу (1894–1966) – філософу, публіцисту, громадсько-політичному діячу у США. У праці «Загублена українська людина» він пропонує

типологію української людини (людини середини ХХ ст., примітка авторки), в рамках якої виокремлює кілька основних моделей, що відображають характерні риси національної психіки та світогляду. Зокрема, він аналізує соціокультурні типи, які сформувалися в історичному контексті розвитку українського народу, та їх вплив на національну ідентичність. М. Шлемкевич виокремлює такі типи української людини, як:

– «старосвітський поміщик» – тип людини байдужої до навколишньої дійсності, схильний до пасивності та споживацтва, особливу цінність для якого становлять матеріальні задоволення, зокрема їжа [3, с. 17–18];

– «гоголівська людина» – конформіст, прислужник імперіям, господарям, який пристосовується до нових умов та обставин, нівелює, забуває, приховує власне походження та коріння [3, с. 19];

– «сковородянська людина» – людина, що не могла знайти місця у новому світі, тому надала перевагу відданості духу без огляду на потреби життя. «Наша сковородянська людина вміє креслити свої циркуляри у такій віддалі від життя, що ніхто й не рветься каламутити її невинну роботу» [3, с. 21];

– «шевченківська людина» – ця людина усвідомлена в собі, йде вперед через перешкоди, щоб на переломі століть, між 19-им і 20-им, досягти свого духового оформлення, завершення [3, с. 22]. Ідеалом шевченківської людини є знання та справедливість, моральним орієнтиром – вільний дух [3, с. 23]. Саме шевченківська людина стояла біля витоків державотворчих процесів перших десятиліть ХХ ст. і не змогла їх втримати.

На думку філософа, поразка українських національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. висунула в авангард мислення і діяння ідею «сильної людини», яка відповідала б ідеологічним та політичним запитам свого часу. Це призвело до формування нових моделей світогляду, які нерідко суперечили традиційним уявленням про українську особистість. Прикладами таких типів слугують:

– «сильна хліборобська людина» – сильна людина, глибоко вкорінена в традицію, готова створити і втримати державу;

– «сильна пролетарська людина» – укорінена у пролетарську дійсність;

– «сильна людина» (донцовська) – представник ірраціональної волі, прихильник волютаризму, руйнівник догм [3, с. 28–29].

Жорна історії ХХ століття не дали шансу зреалізувати ідею жодної з «сильних людей». Сильну хліборобську людину змів більшовизм, винищивши голодом, загнавши в колгоспи; сильна пролетарська людина не встояла «в зударі з сильною комуністичною людиною московського хову» [3, с. 30] та була розстріляна, скін-

чила життя самогубством, була загнана в глибоке душевне підпілля; донцовська сильна людина перейшла з практики в теорію, публіцистичну і літературну декламацію [3, с. 30]. Таким чином у міжвоєнні роки в Україні утворився вакуум, що призвів до руйнування традиційних соціокультурних структур і викликав значні зміни в світоглядних орієнтирах українства.

У часи Другої світової війни та у повоєнні роки сформувався тип «розгубленої людини» одна частина якої залишилася в УРСР, інша емігрувала. «Ми утратили рідну землю, що нас в'язала. Ми утратили й той рідний, спільний для нас колись голубий небосхил, упорядкованих і своєчасних ідей, наш живий світогляд. На перехресті доріг стоїть українська душа в латаній свитині, зшитій із поношених і потертих мислей» [3, с. 34]. На тлі розгубленої людини по обидва боки кордону українського світу продовжилось формування нових типів людини:

– «порядної червоної людини» – пристосованої до потреб комуністичної держави [3, с. 80]. З одного боку, така людина була чесною, дисциплінованою, з іншого – її моральність визначалася ідеологічними нормами, а не внутрішнім етичним вибором. Така людина жила за принципами колективізму, підпорядковуючи особисті погляди офіційній доктрині, була некритичною до влади, байдужою до нових ідей;

– «порядної людини», яка тривалий час перебувала в еміграції, жила відповідно до моральних принципів, була самодостатньою, дотримувалася традиційних цінностей, керувалася почуттям відповідальності не лише за власне, але й за суспільне благо. Почуття відповідальності за суспільне благо стає підґрунтям формування «ідейної людини» [3, с. 71].

– «Ідейна людина це вже інший стиль життя, несений іншим моральним ідеалом. Замість замкнутості в родинному егоїзмі, маємо тут на першому місці службу суспільству» [3, с. 72]. Саме завдячуючи «ідейній людині» та за підтримки «порядної людини» в українській діаспорі було налагоджено цілісне українське культурно-суспільне та релігійне життя, продовжено процеси формування та збереження української ідентичності. З плином часу відбулося розщеплення ідейної людини, та її повернення лише до статусу «порядної людини». «А часті й голосні маніфестації, щораз рідше відвідувані, це милий і невинний спогад юних днів, днів весни, і трохи недорога данина далекій батьківщині, данина, якою окуплюється чиста совість і новий блаженний сон духа нової порядної людини» [3, с. 86]. Філософ намагається показати кризу сучасного йому світу української діаспори. У гонитві за матеріальним достатком, благополуччям, статусністю, його сучасники дедалі частіше віддаляються від ідейних

спрямувань українського руху, асимілюючись у реаліях самодостатнього безідейного життя.

Слушними є думки М. Шлемкевича про джерела українського світогляду. На його думку, село і місто є основою українського світу. Село «Це світ молоді душі. В ній діють різні сили: воля, почуття і розум – і всі разом дають оту чарівну, справді людську симфонію. В тім сердечнім світі правлять також рідні звичаї, що стають розумним законом. Той світ визнає одну непорушну мораль» [4, с. 26]. Місто народжується з села, в початковій своїй стадії не втрачає сільського характеру, навіть деякі 100-тисячні міста нагадують «розбуяні села» [4, с. 26]. Столиця України Київ зроджена з української душі, «близька до Бога і до природи» [4, с. 26]. Філософ зазначає, що місто «... це справа зосередження нашої мислі і волі, і створення нашого життєвого центра, це справа перетворення народної плазми в упорядкований організм» [4, с. 27]. Внаслідок свідомої політики поляків та москвитів українські міста тривалий час були не українськими. Українцям спеціально не давали суспільно дозрівати, насильно тримали в сільській первісності, тому досить часто українські міста були штучними витворами, не зродженими з українських потреб, містами каліцтва, насилля над українським життям [4, с. 27].

Типологія людини М. Шлемкевича, його розуміння джерел світогляду українців дають змогу глибше зрозуміти особливості української ідентичності та її еволюцію у різні періоди.

Зважаючи на контекст українського сьогодення, особливо актуальними, пророчими видаються розмірковування, щодо світоглядних домінант українців, діаспорного філософа з Канади Володимира Шаяна (1908–1974). На його думку, «... характер нашого народу, радше миролюбивий і лагідний, живий і життєрадісний» [1, с. 13]. Попри миролюбний характер українців, геополітичні умови їхнього проживання сприяли формуванню специфічного образу воїна-героя «Герой, що так пробудиться не буде героєм розбою і здобичництва, – це буде оборонець ладу, добра, повноти щастя і радості на землі» [1, с. 13], «Це буде той Лицар Правди і Справедливості, що на нього жде історія заблудженого людства. Він не зразу пізнає свою силу, свою потугу, він не відразу пізнає горішню Вежу свого призначення, але він пробуджується до чину саме як герой» [1, с. 14]. В. Шаян зауважує, що священний героїзм українців присутній впродовж її історії «Відкривши і визначивши його природу, відкриваємо його в цілій історії України, як її рушійну силу, як основну рису українського національного характеру і світовідчуття, що зумовлює велич історії України і весь її дотеперішній трагізм у борні з переважаючими силами оточення, яке при-

ймало становище ненависти, неправди, кривди, визиску, неволі, деспотії, сваволі, людовбивства і всіх інших злочинів проти людства» [1, с. 11]. Історичними прикладами героїзму українців є період Козаччини, національно-визвольні змагання 1917–1921 рр., а також боротьба Української повстанської армії. Автор акцентує увагу на звитязних подвигах захисників під Крутами та в містечку Базар, які стали символами героїзму, жертвності молодого покоління у боротьбі за незалежність. Окремо підкреслюється самопожертва та героїзм воїнів УПА. Філософ переконаний, що український героїзм, українська збройна сила служить не тільки праву, але й найбільш сміливим ідеалам людства [1, с. 28].

Концепцію світоглядних домінант українців побудовану на основі релігійного чинника презентує Степан Ярмусь (1925–2015) – канадсько-український релігійний, громадський, культурний діяч, богослов, філософ. Він першим увів до українського філософського дискурсу поняття духовість, відрізняючи його від широко вживаного «духовність». На його думку, українці мають специфічне розуміння духу християнства, тому спосіб їх християнського практикування та життя залежить насамперед від духовості. Ярмусь зазначає, що духовість це уся свідомо активність людського духа, яка веде й підносить людину до ідеалу добра – до того, що її облагороднює, допомагає людині нормувати і заспокоювати її вроджені потяги та стремління до вищого ідеалу [5, с. 30]. Духовість людини складає та її активність яка виходить зі спонук Віри, Надії та Любові. На основі такого розуміння філософ здійснює спробу структурування та класифікації духовості. Так, до категорії Віри він відносить: активність людського духу, релігійну свідомість, практичну релігійність, знання, богопізнання, побожність, моління, богобійність, етичність, самовдосконалення, духовну розсудливість, зорієнтованість. Складниками Надії є упевненість, довірливість, безжурність, життєрадісність, вдячність, працьовитість, творчість, подвижність, мужність. До категорії любові належать: добродушність, людяність, зичливість, приязнь, вірність, стійкість, співчутливість, милість, жертвність, посвяту [5, с. 31]. У своїй класифікації дослідник виокремлює основні складові духовості, пов'язані з релігійністю, моральними нормами, історичною пам'яттю та традиціями. Вона дає змогу усвідомити вплив духовних чинників на суспільні процеси та культурний розвиток, демонструє тяглість світоглядних установок українців.

Зважаючи на те, що духовість історичний феномен і вона змінюється у часі, залежно від соціальних, культурних, політичних та релігійних умов, у яких живуть люди, Ярмусь виділяє специфічні риси дохристиянської духовості,

духовості княжої доби, доби козаччини, періоду національного відродження, української духовості ХХ ст.

В контексті нашого дослідження, важливим є розгляд періоду духовості ХХ ст., оскільки він допомагає зрозуміти як формувалися сучасні цінності, ідентичність, соціальні процеси в Україні. Духовність українців у цей час зазнала значних трансформацій через війни, репресії, тоталітарний режим, еміграцію, боротьбу за незалежність, тому, на нашу думку, її прямі та не прямі наслідки визначають духовні орієнтири українців сьогодення.

Не можна не погодитись з С. Ярмусем, що чи не найбільш руйнівний вплив на духовність українців ХХ ст. мала «советизація людини». «Сам факт, що підсоветська людина не знає привілею вільного духовного розвитку позбавляє її багато чого; наприклад, концепт свободи є їй трудним для збагнення» [5, с. 192]. Натомість духовно вона укріплена у спільноту людей *homo sovieticus* – заляканих, затероризованих селян та робітників, які навчилися затаювати свої внутрішні переживання так старанно, що на їх обличчях не відображується нічого, крім таємничого страху та терпіння [5, с. 193].

Національною катастрофою духовості українства став голодомор 1932–1933 рр., радянська влада посягнула на найбільшу святиню українця – землю, тому віддалення від рідної землі означало віддалення від самих основ, резервуару живучості. Бо саме земля сформувала українців такими як вони є [5, с. 194]. Трагедія голоду зробила багатьох з цих жертв інтровертами, недовірливими, боязкими, підозрілими, таємничими з відчуттям провини. Зазначені риси спотворюють та обмежують духові риси людини, породжують непорозуміння [5, с. 194].

На думку Ярмуса, значні зміни духовості українців у ХХ столітті були спровоковані безбожницькою ідеологією радянської влади її ворожим ставленням до релігії. «Комунізм, воюючий атеїзм поборюють духовість людини систематично, бо вони ідеологічно і програмово борються проти всього духового» [5, с. 195]. Упродовж десятиліть, позбавлені духовної опори, українці зрештою стали носіями специфічного релігійного світогляду, в якому традиційні вірування змішувалися зі світськими уявленнями та культурними рудиментами християнства. Такий релігійний мікс зрештою спровокував не лише різноконфесійний релігійний бум у часи розвалу радянського союзу, та перші роки незалежності України, але й пошук альтернативних філософських ідеологій, альтернативних концепцій духовності.

Філософ зазначає, що важким ударом для духовності українців була Друга світова війна, яка призвела українську людину до нечуваного

духового опорожнення та постійних есхатологічних, апокаліптичних очікувань [5, с. 196]. Як наслідок поширення серед значної маси населення відчуття історичної приреченості, що впливало на суспільну пасивність і схильність до фаталізму.

Доволі відмінною була духовність цього періоду в українців діаспори, особливо Північної Америки. Зі слів Ярмуса, домінуючим фактором духовості людей був народницький радикалізм, привнесений з Галичини першими українцями-емігрантами, елементи радикалізму були необхідними, без них не можливо зрозуміти сутності духового життя сьогодення (йдеться про кінець ХХ ст., примітка авторки). Саме народництво провело колосальну просвітницьку, українізаційну, організаційну працю, водночас «воно розводило авторитет духовенства та пришвидшило процеси секуляризації духового життя» [5, с. 197]. На тлі модерних віянь середини ХХ ст., розцерковлення набуло сталих виразів як і секуляризація людини взагалі [5, с. 198].

Однак, як зазначав філософ, секуляризаційні процеси у діаспорі спровокували унікальне, переважно діаспорне явище, поширене серед молоді – український культуралізм, «який став доказом великої живучості української людини й українського духа взагалі» [5, с. 198] «Істоту цього культуралізму становить спонтанне, часом пристрасне захоплення своєю національною культурою, звичаями, фольклором, різними народними обрядами, звичаєвими діями. Це захоплення супроводиться стремлінням пізнати символічну суть цих дій та явищ... отже і переживання їх в особистому досвіді» [5, с. 199].

Не позбавлена духовність діаспори і негативних рис, з-поміж яких філософ виділяє: позбавлене сенсу партійництво, кар'єризм, снобізм, простодушність, психозу збереження всяких національних вартостей, зауважуючи «... мені здається, що за нашою «музейністю» криється велика безодня безнадії; мені здається якщо б ми додавали більше зусиль не на збереження здобутків минулих поколінь, а на збереження української людини, на збереження і постійне оживотворювання саме української духовості, то та духовість будила б і зворушувала б дітей наших поколінь в далеко дальшому майбутньому, ніж це може вчинити мертва культура музеїв» [5, с. 5].

Висновки. Дослідження світоглядних домінант у концепціях філософів української діаспори – І. Мірчука, М. Шлемкевича, В. Шаяна та С. Ярмуса – засвідчує спільне прагнення до осмислення національної ідентичності крізь призму культурно-історичних та філософських чинників. Водночас різні автори, при позірній спільності, акцентують увагу на специфічних аспектах. І. Мірчук аналізує традиційні постулати функціонування українського світогляду, М. Шлемке-

вич, досліджуючи світоглядні домінанти, формує типологію людини в контексті суспільно-історичних умов, С. Ярмусь зосереджується на релігійному началі сприйняття світу, В. Шаян виокремлює концепт героїки в контексті світоглядних орієнтирів українства.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на порівняльний аналіз концепцій вищезазначених філософів діаспори із сучасною філософською думкою, а також впливу цих ідей на сучасну світоглядну парадигму українців.

Література

1. Володимир. Священний героїзм як основа українського національного світогляду. Лондон : Орден, Українська видавнича спілка у Лондоні, 1964. 31 с. *diasporiana.org.ua*. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14026/file.pdf>.
2. Мірчук І. Світогляд українського народу. Філософські студії. Мюнхен : Druckerei & Verlag Steinmeier, 2006. 582 с.
3. Шлемкевич М. Загублена українська людина. Нью-Йорк : Друкарня Р. Крупка – М. Пирський, 1954. 163 с. *diasporiana.org.ua*. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/25519/file.pdf>.
4. Шлемкевич М. Прогулька до великої столиці. Гутірка при ватрі про світогляд і характер. Реренсбург : Пласт, 1947. 33 с. *diasporiana.org.ua*. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/13173/file.pdf>.
5. Ярмусь С. Духовість українського народу. Короткий орієнтаційний нарис. Вінніпег : Товариство «Волинь», 1983. 227 с.

Анотація

Куліш Н. С. Світоглядні домінанти українців у концепціях філософів діаспори: історична тяглість і сучасний контекст. – Стаття.

У статті розглянуто світоглядні домінанти українців через призму концепцій філософів української діаспори ХХ століття. Дослідження охоплює окремі праці Івана Мірчука, Миколи Шлемкевича, Володимира Шаяна та Степана Ярмуса. На основі аналізу їхніх ідей виявлено ключові світоглядні риси українців, що формувалися впродовж історії та зазнали впливу еміграції, політичних репресій і глобалізаційних процесів.

У статті проаналізовано внесок І. Мірчука, який наголошував на органічному зв'язку українців із природою, їхній селянській ментальності, індивідуалізмі та глибокій релігійності. Водночас його критика українського індивідуалізму як чинника, що ускладнював державотворчі процеси, залишається актуальною для сучасного українського суспільства.

М. Шлемкевич розробив типологію української людини, у якій відзначив суперечливість між традиційними та модерністськими рисами національного характеру. Його аналіз включає такі типи, як «старосвітський поміщик», «сковородянська людина», «гоголівська людина» та «шевченківська людина». Окрему увагу приділено трагізму типів «сильної людини», «розгубленої людини» та «ідейної людини»,

що відображають зміни ментальності українців під впливом історичних катаклізмів. Філософ також визначає два ключові джерела українського світогляду – село та місто.

Особливий акцент зроблено на концепції В. Шаяна, який розглядав героїзм як основу українського світогляду, що визначає історичну місію українців у боротьбі за справедливість.

Проаналізовано також концепцію С. Ярмуса, побудовану на релігійному чиннику, у якій духовість постає як ключовий фактор національного самовизначення. Розглянуто наслідки «советизації» людини для морально-етичних орієнтирів українців, а також особливості світоглядних домінант українців у діаспорі Канади та США.

Стаття підкреслює значення діаспорної філософської думки для сучасного осмислення національної ідентичності та адаптації українців у глобальному світі.

Ключові слова: світогляд, українці, діаспора, І. Мірчук, М. Шлемкевич, В. Шаян, С. Ярмусь.

Summary

Kulich N. S. Worldview dominants of Ukrainians in the concepts of diaspora philosophers: historical continuity and contemporary context. – Article.

The article examines the worldview dominants of Ukrainians through the lens of the concepts developed by 20th-century Ukrainian diaspora philosophers. The study focuses on the works of Ivan Mirchuk, Mykola Shlemkevych, Volodymyr Shayan, and Stepan Yarmus. Based on an analysis of their ideas, the article identifies key worldview traits of Ukrainians that have evolved throughout history under the influence of emigration, political repression, and globalization.

The article explores the contributions of I. Mirchuk, who emphasized the organic connection between Ukrainians and nature, their agrarian mentality, individualism, and deep religiosity. At the same time, his critique of Ukrainian individualism as a factor that complicated state-building processes remains relevant in contemporary Ukrainian society.

M. Shlemkevych developed a typology of the Ukrainian individual, highlighting the contradiction between traditional and modernist aspects of the national character. His analysis includes types such as the «Old-World Landowner,» the «Skovoroda-Type Person,» the «Gogol-Type Person,» and the «Shevchenko-Type Person.» Particular attention is given to the tragic nature of the «Strong Person,» the «Lost Person,» and the «Ideological Person,» which reflect the transformation of Ukrainian mentality under historical upheavals. The philosopher also identifies two key sources of the Ukrainian worldview: the village and the city.

Special emphasis is placed on V. Shayan's concept of heroism as the foundation of the Ukrainian worldview, which defines the historical mission of Ukrainians in their struggle for justice. The article also analyzes S. Yarmus's concept, based on religious factors, in which spirituality emerges as a key element of national self-determination. It examines the consequences of «Sovietization» for the moral and ethical values of Ukrainians, as well as the distinctive worldview dominants of Ukrainians in the diaspora, particularly in Canada and the United States.

The article highlights the significance of diaspora philosophical thought in contemporary reflections on national identity and the adaptation of Ukrainians in a globalized world.

Key words: worldview, Ukrainians, diaspora, I. Mirchuk, M. Shlemkevych, V. Shayan, S. Yarmus.